

Značaj društvenog sudjelovanja hrvatskih branitelja u razini kvalitete njihova života

Emilija Hlišć¹, Stanko Šincek²

Radom se željelo uputiti na važnost koju društveno sudjelovanje hrvatskih branitelja ima u odnosu na njihovo zadovoljstvo životom te na koji način uključenost u društveno korisne aktivnosti može doprinijeti poboljšanju kvalitete života branitelja. U tu svrhu, razrađen je pojam kvalitete života te je napravljen osvrt na istraživanja kvalitete života hrvatskih branitelja. Također, objašnjena je uloga društvenoga sudjelovanja kod procjene kvalitete života, emocije s kojima se povezuje te na koji način isto doprinosi višoj kvaliteti života, kako općenito, tako i kod braniteljske populacije.

Ključne riječi: hrvatski branitelji, kvaliteta života, društvena uključenost.

1. Uvod

Kvaliteta života odnosi se na individualnu procjenu vlastitoga zadovoljstva načinom života, njegovim tijekom, uvjetima, perspektivama, mogućnostima i ograničenjima. Ta je procjena osnovana na individualnom iskustvu, aspiracijama, željama i vrijednostima pojedinca te je određena psihofiziološkim sklopom karakteristika pojedinca i objektivnim uvjetima u kojima živi. Izvori za-

1 Emilija Hlišć, mag. psych., Zbor udruga veterana hrvatskih gardijskih postrojbi, Avenija Dubrava 220, 10040 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: zuvhgp@gmail.com.

2 Stanko Šincek, mag. med. techn., Zbor udruga veterana hrvatskih gardijskih postrojbi, Avenija Dubrava 220, 10040 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: zuvhgp@gmail.com. Rad je nastao u okviru projekta *Analiza društvenih faktora koji utječu na kvalitetu života braniteljske populacije – smjernice za budućnost* (UP.04.2.1.06.004) koji je sufinanciran sredstvima Europske unije iz Europskoga socijalnog fonda na poziv *Tematske mreže za društveno ekonomski razvoj te promicanje socijalnog dijaloga u kontekstu unapređivanja uvjeta rada*.

dovoljstva i nezadovoljstva svakog pojedinca brojni su i različiti, a objektivne okolnosti u kojima se pojedinac nađe mogu ih značajno uvećati ili umanjiti (Petz, 2005). Izloženost traumatskim životnim događajima i okolnostima, poput sudjelovanja u borbi te u stresnim i uznemirujućim ratnim iskustvima, često dovodi do pojave posttraumatskoga stresnog poremećaja, čime posljedično dolazi i do ukupnog narušavanja kvalitete života. Istraživanja provedena na ratnim veteranima upućuju na značajno lošiju kvalitetu života ratnih veterana s psihičkim, fizičkim ili kombinacijom navedenih poteškoća u odnosu na ratne veterane bez poteškoća, isto kao što i dosad provedena istraživanja na populaciji hrvatskih branitelja upućuju na značajno niže zadovoljstvo životom branitelja s izraženim posttraumatskim simptomima u odnosu na branitelje bez izraženih simptoma, kao i na opću populaciju (Šućurović, Mikloušić, Knežević, 2017).

2. Objašnjenje pojma kvalitete života

Kvaliteta života može se promatrati kao multidimenzionalni pojam koji obuhvaća brojne aspekte: od bioloških, psiholoških, socijalnih i zdravstvenih do političkih, ekoloških, geografskih i drugih (Rakovac i Heimer, 2007). Zbog složenosti koncepta kvalitete života, ne postoji konsenzus o jednoj točnoj definiciji, a na kompleksnost točnoga definiranja upozorava i veliki broj čimbenika koji se upotrebljavaju za procjenu uvjeta i kvalitete života u Europi. Ti čimbenici grupirani su u dvanaest skupina koje uključuju zdravlje, zaposlenost, nedostatak prihoda, edukacija, obitelj, društveno sudjelovanje, stanovanje, okoliš, promet, sigurnost, slobodno vrijeme i zadovoljstvo (Šućurović, 2014). Također, budući da se različite struke (od psihologije, medicine, ekonomije do socijalnih znanosti i dr.) bave istraživanjem i objašnjenjem pojma kvalitete života, tako su u literaturi dostupne i razne definicije s različitim naglaskom na određenom aspektu, kao i široki spektar različitih mjernih instrumenata koji se koriste za procjenu, pa s time i veliki broj indikatora kvalitete života.

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (engl. World Health Organization), kvaliteta života definira se kao percepcija pojedinca o njegovom životnom položaju u kontekstu kulture i sustava vrijednosti u kojem živi u odnosu na njegove ciljeve, očekivanja, standarde i interese (WHO, 1996). Jednostavnije rečeno, kvaliteta života za pojedinca predstavlja ispunjenje njegovih raznovrsnih potreba i želja, i sa subjektivnog i s objektivnog gledišta (Rakovac i Heimer, 2007).

Pod objektivnim pokazateljima kvalitete života prvenstveno se misli na mjerljive objektivne uvjete života poput bruto domaćeg proizvoda (BDP), stambenih uvjeta, dostupnosti zdravstvene zaštite, obrazovanja i slično (Slavuj, 2012), dok neki autori u objektivne pokazatelje svrstavaju još i životne događaje poput vlastitog oboljenja te bolesti ili smrti bliskih osoba s obzirom na to da i navedeno može utjecati na postizanje ciljeva relevantnih za osobu (Lučev i Tadinac, 2008). Smatra se kako objektivni uvjeti sami prema sebi nisu dovoljno dobri indikatori subjektivne dobrobiti (Diener, Oishi i Lucas, 2003). Primjerice, ako su pojedincu zadovoljene osnovne egzistencijalne potrebe, povećanje materijalnih dobara neće nužno i u svim slučajevima značajno utjecati na povećanje subjektivne procjene kvalitete života, no ako se pojedinac nalazi u izrazito lošim egzistencijalnim uvjetima, gotovo sigurno je da će poboljšanje tih uvjeta dovesti i do povećanja subjektivne procjene kvalitete života (Vuletić i Mujkić, 2002). Budući da kvaliteta života podrazumijeva različite ekonomske i neekonomske indikatore, samo povećavanje prihoda ne može se automatski tumačiti kao poboljšanje kvalitete života (Šućurović, 2014, prema Alber i sur., 2004). Subjektivna kvaliteta života odnosi se na pojedinačevu subjektivnu procjenu zadovoljstva različitim aspektima kao što su materijalno stanje, zdravlje, fizički izgled, obrazovanje, bliski odnosi i slično, a koji će konkretno aspekti objektivne situacije značajno utjecati na pojedinačevo zadovoljstvo životom određuju njegove osobine, želje i vrijednosti (Kaliterna - Lipovčan, Burušić i Tadić, 2012).

Uz pojam kvalitete života, često se vežu i pojmovi kao što su subjektivno blagostanje, subjektivna dobrobit, zadovoljstvo životom, sreća i slično (Diener, 2006). Na području psihologije aktualiziralo se pitanje subjektivnog blagostanja jer se pokazalo kako subjektivno blagostanje pojedinca snažno utječe na određivanje općeg blagostanja. Subjektivno blagostanje obuhvaća kognitivnu i emocionalnu procjenu životnog zadovoljstva, pri čemu se kognitivna procjena odnosi na vrednovanje vlastitog života u usporedbi s unutarnjim standardom koji pojedinac sam postavlja, dok se emocionalna komponenta definira osjećajem sreće. Uvriježeno mišljenje danas je kako je koncept kvalitete života najbolje promatrati kao kombinaciju subjektivnih i objektivnih elemenata (Šućurović, 2014; prema Cummins, 1995; Lawton, Moss i Duhamel, 1995).

Kao što je ranije navedeno, za procjenu kvalitete života (u Europi) upotrebljavaju se čimbenici grupirani u dvanaest skupina, a u radu fokus će biti na čimbeniku društvenog sudjelovanja, i to konkretno kod braniteljske populacije.

3. Društveno sudjelovanje

Na temelju dokumenta EurLIFE (2007; prema Šučurović, 2014), društveno sudjelovanje uključuje: kontakte sa susjedima, susrete s prijateljima, članstvo u nekoj organizaciji, pohađanje crkvenih ceremonija, aktivnost u religijskim organizacijama, aktivnost u političkoj ili dobrotvornoj organizaciji, aktivnost u nekoj organizaciji zbog osobnih razloga, korištenje interneta, dostupnost interneta u kućanstvu, povjerenje u političke predstavnike, povjerenje u ljude, zadovoljstvo društvenim životom, glasanje na zadnjim izborima.

Društvena uključenost ili društveni angažman promatra se kao vjerovanje ili proces u kojemu pojedinac usvaja stav da može i treba težiti tome da bude pokretač promjene na bolje unutar svoje zajednice. Kako bi mogao sudjelovati u stvaranju te promjene, pojedinac mora posjedovati određeno znanje i vještine, ali i usvojiti vrijednosti da je uopće potrebno tako se angažirati (Šučurović, Mikolušić, Knežević, 2017). Jedan od oblika društvene uključenosti jest aktivno sudjelovanje u društvenim organizacijama. Aktivnim sudjelovanjem u osobno važnim i relevantnim organizacijama, pojedinac usvaja vještine suradnje i osjećaj zajedničke odgovornosti za društvo u cjelini. To sudjelovanje u društvo korisnim aktivnostima i preuzimanje odgovornosti za stanje u društvu putem uključivanja u društvene organizacije i akcije stvaraju formu društvenog kapitala koji s jedne strane dugoročno stvara bolje, zdravije, sretnije i produktivnije društvo (a čiji je dio i pojedinac koji sam tome doprinosi), dok s druge strane komponentama kao što su kohezija, društvena osjetljivost i osjetljivost na probleme drugih, povjerenje i reciprocitet, društveni kapital predstavlja skup vrlina koje rezultiraju nizom pozitivnih ishoda i za samog uključenog pojedinca (Šučurović, Mikolušić, Knežević, 2017).

4. Kvaliteta života kod hrvatskih branitelja

Kvaliteta života predstavlja ispunjenje čitavog niza subjektivnih i objektivnih potreba i želja pojedinca, a razina tih potreba blisko je povezana s društvenom sredinom u kojoj se pojedinac nalazi, tj. s odgovarajućom razinom civilizacijskih i kulturnih normi (Rakovac i Heimer, 2007). Agresija koju je devedesetih godina prošlog stoljeća Srbija izvršila nad Republikom Hrvatskom utjecala je na cjelokupno stanovništvo Republike Hrvatske, a posebice na hrvatske branitelje koji su istoj bili izloženi na još specifičniji i izravniji način. Ratni događaji ostavili su trajne posljedice na brojne hrvatske branitelje, no pored toga, na njih

je značajno utjecao i poslijeratni politički tretman koji je permanentno radio na umanjivanju braniteljskog doprinosa (Šućurović, 2014). Specifična ratna iskustva i procesi poslijeratne integracije s kojima su se branitelji susreli utjecali su na način na koji percipiraju svoju obitelj i prijatelje, na način na koji doživljavaju vlastitu ulogu i odgovornost za hrvatsko društvo, a time ujedno i na način na koji se te percepcije odražavaju na djelovanje i stavove prema pomaganju i doprinosu široj zajednici. Sudjelovanje u ratu može se smatrati najvišim činom građanske participacije u kojem su pojedinci, hrvatski branitelji, bili spremni žrtvovati i vlastiti život za dobrobit većine, dok su s druge strane ti isti pojedinci nakon rata postali izdvojena i ponekad marginalizirana skupina. Taj osjećaj gubitka korisnosti, kao i gubitka potpore društva, a u nekim slučajevima i obitelji, može dovesti do negativnih učinka na osjećaj generalnog povjerenja, a time i na spremnost i volju branitelja za društvenu uključenost, usprkos postojanju početnog zajedništva (Šućurović, Mikloušić, Knežević, 2017).

Traumatski događaji kojima su branitelji bili izloženi tijekom Domovinskog rata većinom dovode do trajnih psihičkih ili tjelesnih smetnji. Stresni doživljaji vojnika koji su tijekom rata intenzivno izloženi stresnim događajima poput svjedočenja smrti i ranjavanju često dovode do pojave posttraumatskog stresnog poremećaja. Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP) produžena je reakcija na ekstremno traumatsko iskustvo sa specifičnim definirajućim simptomima koji uključuju ponovno i trajno prisjećanje na traumatski događaj, praćeno pretjeranom pobudljivošću i izbjegavanjem te simptomima obamrlosti. PTSP može imati ozbiljan utjecaj na kvalitetu života i radnu aktivnost te može stvarati probleme u obiteljskom i socijalnom funkcioniranju. Na temelju podataka Vlade Republike Hrvatske, najmanje 25% stanovnika Republike Hrvatske tijekom Domovinskog rata bilo je izloženo izravnom ratnom stresu te ih je još veći broj sekundarno traumatiziran (Šućurović, 2014, prema Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2013). Pretpostavka je da se u prognanika i izbjeglica prevalencija PTSP-a kreće od 25 do 50%, dok je kod hrvatskih branitelja prevalencija PTSP-a u rasponu između 25-30% (Šućurović, 2014, prema Kozarić- Kovačić, Kovačić i Rukavina, 2007).

Istraživanja pokazuju kako traumatski životni događaji dovode do ukupnog narušavanja kvalitete života (Šućurović, Mikloušić, Knežević, 2017, prema Arnold i sur., 2004). Dosad provedena istraživanja na populaciji hrvatskih branitelja navode kako branitelji s izraženim posttraumatskim simptomima iskazu-

ju o značajno nižem zadovoljstvu svojim životom u usporedbi s braniteljima bez izraženih simptoma, kao i od opće populacije. Dostupni podaci pokazuju kako prosječni rezultati osjećaja sreće hrvatskih građana iznose između 7 i 8 na skali od 10 stupnjeva, dok se distribucija osjećaja sreće kod hrvatskih branitelja s izraženim posttraumatskim simptomima kreće po donjoj polovici skale (Šućurović, Mikloušić, Knežević, 2017).

5. Značaj društvenog sudjelovanja i uključenosti hrvatskih branitelja

Koncept društvenog sudjelovanja blisko je vezan uz koncept povjerenja. Povjerenje se odnosi na vjerovanje da ljudi mogu biti pouzdani, poštenu i voljni pomoći. Kada pojedinac ima povjerenja u druge ljude, potaknut je da se i sam ponaša na isti način jer očekuje da će mu društvo uzvratiti njegove rizike i napore te mu jednako pomoći kada to i njemu bude potrebno. U istraživanju Šućurović, Mikloušić, Knežević (2017) provedenom na braniteljskoj populaciji, pokazalo se kako je povjerenje jedan od glavnih prediktora društvene uključenosti te se također pokazalo kako još značajniju prediktivnost društvene uključenosti imaju osjećaji kohezije i korisnosti. Čak i kada se kontrolirao doprinos svih ostalih faktora, kohezija unutar braniteljske populacije i dalje je dosljedno predviđala društveni angažman. U tom kontekstu, iako je kod braniteljske populacije nakon rata postojalo određeno nepovjerenje u vladajuće strukture, izgleda da to i dalje nije utjecalo na društvenu uključenost. U navedenom istraživanju na isto upućuje pitanje o generalnoj spremnosti branitelja da ponovo krenu u rat ako bi to situacija zahtijevala, na koje je više od pedeset posto branitelja izrazilo apsolutnu spremnost da ponovo krenu u rat, dok u realnim životnim situacijama na isto upućuje izniman angažman braniteljske populacije i braniteljskih organizacija za dobrobit široke zajednice u trenucima kada su Hrvatsku pogodile teške prirodne nepogode poput poplava i potresa. Također, ovdje je bitno naglasiti i osjećaj korisnosti koji igra značajnu ulogu u društvenom uključivanju. Pojedinci koji se osjećaju kao važni i korisni članovi svog društvenog okruženja, bili su snažnijih uvjerenja kako je važno biti društveno angažiran te su se u skladu s time bili i spremniji češće uključivati u društvene aktivnosti. Studije provedene na starijoj populaciji pokazuju kako gubitak osjećaja važnosti i korisnosti utječu na zdravstveni status, psihološko funkcioniranje i kvalitetu života. Navedene studije primjenjive su i na popula-

ciju hrvatskih branitelja budući da će se i oni uskoro suočiti, dok se neki već i suočavaju, s psihosocijalnim i zdravstvenim problemima vezanim uz proces starenja, čime se zapravo na već traumatizirane temelje dodatno akumuliraju rizični čimbenici (Šućurović, Mikloušić, Knežević, 2017).

Iz dosad navedenog, zaključuje se kako su osjećaji kohezije i korisnosti značajno povezani s društvenom uključenosti, isto kao što je i nedostatak tih osjećaja povezan s narušenom kvalitetom života. Prema tome, pružanjem adekvatnih mogućnosti hrvatskim braniteljima u kojima mogu ostvariti doživljaj kohezije i osjećaj korisnosti uključivanjem u društveno korisne aktivnosti, potiče ih se i na daljnji društveni angažman, koji pak povratno ponovo reproducira niz pozitivnih osjećaja, što zatim posljedično dovodi do poboljšanja kvalitete njihova života. Iz navedenog razloga, od velikog je značaja osmišljavanje društveno korisnih programa i aktivnosti u kojima bi se branitelji mogli angažirati. Vladajuće institucije u Republici Hrvatskoj već dugi niz godina pružaju brojne mogućnosti i učinkoviti institucionalni okvir za podršku društvenom razvoju i razvoju organiziranog civilnog društva putem javnih natječaja kojima je omogućeno financiranje i sufinanciranje aktivnosti kojima je glavna svrha i konačan cilj podizanje kvalitete života hrvatskih branitelja (kao i članova njihovih obitelji), povećanje društvene uključenosti braniteljske populacije, te promicanje i očuvanje vrijednosti Domovinskog rata.

Kako bi se kvalitetnije mogao sistematizirati rad braniteljskih civilnih organizacija te institucija koje su u doticaju s braniteljskom populacijom, bitno je imati točan uvid u interese i potrebe hrvatskih branitelja. Primjer jednog takvog projekta kojemu je glavni cilj ispitati potrebe hrvatskih branitelja i stradalnika Domovinskog rata putem provedbe znanstvenih istraživanja jest projekt pod nazivom „Analiza društvenih faktora koji utječu na kvalitetu života braniteljske populacije – smjernice za budućnost“ kojeg provodi Zbor udruga veterana hrvatskih gardijskih postrojbi, a koji je sufinancirala Europska unija u sklopu Europskog socijalnog fonda. U okviru navedenog projekta osnovana je tematska mreža *Branitelji* koja je sastavljena od organizacija čije je djelovanje usmjereno prema društvenim pitanjima koja se odnose na braniteljsku populaciju, uz suradnju s akademskom zajednicom i znanstveno istraživačkim institucijama. Ključna svrha projekta kreiranje je strateških dokumenta – smjernica kojima se teži utjecati na unapređenje kvalitete njihova života i javnih politika. Navedene smjernice kreiraju se na temelju rezultata znanstve-

nih istraživanja relevantne tematike, a koje se zatim u sklopu strukturiranih dijaloga predstavljaju odgovornim institucijama i donositeljima odluka. Znanstvena istraživanja obrađuju tematiku raznih društvenih faktora koji utječu na kvalitetu života hrvatskih branitelja te uključuju: ispitivanje javnog mijenja o braniteljima i slike kreirane u medijima; zdravstvenu skrb za branitelje; radnu aktivnost branitelja i uključenost u društveno poduzetništvo; ratni turizam u Republici Hrvatskoj; psihosocijalni status branitelja i obitelji te komunikaciju branitelja s donositeljima odluka. Većina braniteljskih organizacija koje su uključene u tematsku mrežu također su i samostalno provodile EU projekte koji su usmjereni na poboljšanje kvalitete života hrvatskih branitelja. Dobar primjer sektorske suradnje projekti su provedeni putem natječaja izvaninstitucionalne skrbi „Razvoj i širenje mreže izvaninstitucionalnih usluga za hrvatske branitelje i stradalnike Domovinskog rata“ kojim je primjerice Udruga RAST provodila dvogodišnji projekt pod nazivom „Neurotrening i biomehanika pokreta“ kojim se nastojalo sveobuhvatnim pristupom pružanjem usluga psihosocijalne podrške i usluga zdravstvene skrbi utjecati na psihičko i fizičko zdravlje branitelja, s konačnim ciljem povećanja socijalne uključenosti braniteljske populacije u društveni život te općenito poboljšanja kvalitete njihova života. Također, u sklopu istog izvaninstitucionalnog natječaja provodio se projekt pod nazivom „Budimo zajedno“ koji su odvojeno provodile tri braniteljske organizacije (Zbor udruga veterana hrvatskih gardijskih postrojbi, Udruga specijalne policije iz Domovinskog rata i Udruga ratnih veterana 2. gbr Gromovi) na različitim regionalnim područjima, čime je omogućen veći broj korisnika, kao i bolja geografska pokrivenost. U spomenutom projektu, pružanjem usluga psihosocijalne pomoći, pomoći u obavljanju svakodnevnih životnih djelatnosti te usluga zdravstvene skrbi u domu korisnika težilo se doprinijeti većoj socijalnoj uključenosti i boljoj kvaliteti života braniteljske populacije. Bitno je istaknuti kako su na ovom projektu također zapošljavani i sami hrvatski branitelji na pola radnog vremena (na radnom mjestu vozača ili osobnog asistenta), te su na taj način branitelji pružali pomoć drugim braniteljima u potrebi, što je itekako imalo značajan utjecaj na reproduciranje prethodno spomenutih osjećaja korisnosti i kohezije, društvene uključenosti, pa samim time i na poboljšanje kvalitete života. Kao još jedan dobar primjer društvenog angažmana branitelja i braniteljskih organizacija može se navesti i projekt „ZAJedno!“ kojeg provodi Udruga specijalne jedinice poli-

cije „RODA“ Varaždin, a koji nije isključivo fokusiran samo na braniteljsku zajednicu, već je cilj projekta pomoći i mladim nezaposlenim osobama koji imaju poteškoće pri zapošljavanju.

6. Zaključak

Društveno sudjelovanje i uključenost značajni su aspekti naših života koji izrazito snažno utječu na njegove kvalitete. Uz društvenu uključenost vežu se osjećaji kohezije i korisnosti, a kada je osoba lišena ili ima nedostatak tih osjećaja, dolazi do narušavanja kvalitete života. Društvenim sudjelovanjem i doprinosom društvu koji proizlazi iz svrsishodnih aktivnosti kao što su zaposlenje, volontiranje, edukacije, rad u društvenim organizacijama, rad za javno dobro, pomaganje drugima te raznim vrstama druženja i društvenih aktivnosti, pojedinac ostvaruje osjećaj pripadanja i integriranosti u društvo, što u konačnici doprinosi pozitivnom efektu na kvalitetu pojedinčeva života. Pružanjem adekvatnih mogućnosti hrvatskim braniteljima putem raznih njima osobno relevantnih i važnih projektnih aktivnosti u koje se mogu dobrovoljno uključiti te u kojima mogu ostvariti doživljaj kohezije i osjećaj korisnosti, potiče ih se i na daljnji društveni angažman, što im zatim povratno ponovo donosi pozitivne osjećaje, a što u konačnici dovodi do poboljšane kvalitete njihova života.

Literatura

- Diener, Ed (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being. *Applied Research in Quality of Life*, 1(2), 151–157.
- Diener, Ed, Oishi, Shigehiro, Lucas, Richard E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual review of psychology*, 54(1), 403–425.
- Kaliterna Lipovčan, Ljiljana, Burušić, Josip, Tadić, Maja (2012). *Indikatori kvalitete življenja*. U: Božičević, Viktor, Brlas, Siniša i Gulin, Marina (ur.), Psihologija u zaštiti mentalnog zdravlja. Virovitica: Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije.
- Lučev, Ivana, Tadinac, Meri (2008). *Kvaliteta života u Hrvatskoj - povezanost subjektivnih i objektivnih indikatora te temperamenta i demografskih varijabli s osvrtnom na manjinski status*. Migracijske i etničke teme, 24(1-2), 67–89.

- Petz, Boris i sur. (2005). *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Prosvjeta.
- Rakovac, Marija i Heimer, Stjepan (2007). *Što je kvaliteta života, kako je mjeriti i kako je tjelesna aktivnost može unaprijediti*. U: Andrijašević, Mirna (ur.), *Zbornik radova Međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Sport za sve u funkciji unapređenja kvalitete života“*. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Slavuj, Lana (2012). *Objektivni i subjektivni pokazatelji u istraživanju koncepta kvalitete života*. *Geoadria*, 17(1), 73–92.
- Šućurović, Sandra (2014). „*Kvaliteta života hrvatskih branitelja s izraženim simptomima PTSP-a*“. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji.
- Šućurović, Sandra, Mikloušić, Igor, Knežević, Martina (2017). *Psihosocijalna prilagodba hrvatskih branitelja – individualna i društvena perspektiva*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Vuletić, Gorka, Mujkić, Aida (2002). Što čini osobnu kvalitetu života: Studija na uzorku Hrvatske gradske populacije. *Liječnički vjesnik*, 124(2), 64–70.
- World Health Organization (1996). *WHOQOL-BREF: introduction, administration, scoring and generic version of the assessment: field trial version*, December 1996.

The Importance of Social Participation of Croatian Veterans in the Level of Quality of Their Life

Summary

This paper points out the importance of social participation of Croatian veterans in relation to their satisfaction with life and how their involvement in socially beneficial activities can contribute to improving their quality of life. For this purpose, the concept of quality of life was elaborated and a review of research on the quality of life of Croatian veterans was made. Also, the role of social participation in assessing the quality of life, the emotions associated with it, and the ways it contributes to a higher quality, both in general and among the veteran population, are explained.

Keywords: Croatian veterans, quality of life, social participation.